

Boeren komen nu zelf met gebiedsplannen

Boeren in veel gebieden slaan de handen ineen. Samen met andere belanghebbenden maken ze concreet hoe ze kunnen bijdragen aan opgaven die er zijn voor hun gebied. En welke beloning ze nodig hebben. De energie en de wil zijn er, maar het grote geld ontbreekt nog, evenals een landelijke visie. “Met alleen boeren, lokale overheden, marktpartijen en burgers redden we het niet.”

Het NPLG is dood, leve de bottom-up boerenenergie. Boeren in gebieden werken samen om opgaven op te pakken. Vertaald in gebiedsoffertes met als belangrijkste doel om geld te genereren. **Foto:** Mark Pasveer

SAMENVATTING

Gebiedsofferte: betaalde diensten van boeren

Zoektocht naar publiek én privaat geld

Het ontbreekt aan een landelijke visie

Door Rochus Kingmans

Het borrelt en bruist van de energie in talloze gebieden in Nederland. Boeren, beleidsmakers en soms ook burgers slaan de handen ineen om samen uitdagingen op te pakken die er zijn voor hun gebied. Stikstof, klimaat, biodiversiteit, landschap, natuur, water; overall liggen de accenten anders.

Dat was ook de gedachte achter het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG), maar dat is ter ziele. Dan maar zelf de handschoenen oppakken. Neem nu honderden boeren in Friesland en Groningen. Gecoördineerd door de agrarische collectieven Boeren-natuur Groningen West, Boeren-natuur Midden Groningen en Noardlike Fryske Wâlden presenteerden ze op 4 februari drie gebiedsoffertes. “Je moet niet gaan zitten wachten totdat iemand zegt hoe het moet”, zegt Liesbeth de Haan, directeur van Boeren-natuur Groningen West (zie ook het interview in kader ‘Onze gebiedsofferte kan en moet groeien’).

“Als je alleen maar nee blijft roepen, zit je in een beroerde positie”, zegt Barend Meerkerk van PPP Agro Advies. Hij heeft samen met boeren en adviseurs van Wing in de Krimpenerwaard gewerkt aan de totstandkoming van hun gebiedsofferte.

“Ga niet wachten op de overheid, maar organiseer zelf wat ik noem een regionale voedselcultuur”, aldus Jan Huijgen van de Eemlandhoeve in Bunschoten. Hij werkt met de eerste 14 boeren (bijna 1.000 hectare) en burgers aan wat hij noemt een herinrichting van het regionale voedsellandschap in de Eemvallei, vlak bij Amersfoort.

‘Je moet niet gaan zitten wachten tot iemand zegt hoe het moet’

Boter bij de vis

Wat is nu eigenlijk een gebiedsofferte? “De kern is dat vanuit de boerengemeenschap diensten worden aangeboden die betaald moeten worden”, zegt Irene van Dorp van Wing, een bureau gespecialiseerd in vraagstukken rondom duurzaam gebruik van de ruimte. “Wil je een gebied in beweging krijgen, dan moet je bottom-up energie faciliteren. En je moet borgen dat de diensten die je levert aantoonbaar bijdragen aan de doelen.”

Een goed voorbeeld is de gebiedsofferte van Groningen West met twaalf concrete maatregelen die verder gaan dan het ANLb. Bij elke maatregel staat wat de dienst moet opleveren. Bijvoorbeeld de botanische weiderand, een rand langs een houtsingel of in het volle veld. Er zijn glasharde beheersvoorschriften opgesteld. Zo moet de rand minimaal 3 meter breed zijn en is bemesten en beweiden niet toegestaan. Boeren die deze maatregel toepassen, moeten € 1.320 per hectare ontvangen, zo bekijft het Groningse collectief. Voor

de maatregel extensivering, waarbij de dierexcretie naar 100 of 150 kilo stikstof per hectare gaat, is onder boeren al animo voor ruim 1.000 hectare. Alles bij elkaar opgeteld komt alleen Groningen West al uit op € 5,6 miljoen in 2025, oplopend tot ruim € 18,2 miljoen in 2030.

Paul ter Haar, directeur van het collectief VALA (Vereniging Agrarisch Landschap Achterhoek): “Een fatsoenlijke beloning is het allerbelangrijkste. Zonder dat komen mensen niet in beweging. Dat kan geld zijn, maar ook ondernemingsruimte.”

Samen met de Vruchtbare Kringloop Oost heeft VALA jaren geleden het Markemodel ontwikkeld: een sturingsmodel om gebiedsopgaven gestructureerd op te pakken met publiek (overheden) en privaat (landbouwbedrijfsleven) geld en kennis. Deze aanpak is de afgelopen twee jaar succesvol getest in twee kleine gebieden rondom Winterswijk en Zelhem. “Eind dit jaar willen we dit uitbreiden naar 100 melkveehouders in de Achterhoek, 25 in Rivierenland en 25 op de Veluwe.”

‘De transitie kost geld’

“Boeren kunnen opdrachtnemer worden om problemen in een gebied op te lossen, maar daar hangt dan wel een prijskaartje aan”, aldus Barend Meerkerk. “Het moet voor iedereen duidelijk worden dat de transitie

geld kost.” Roelof Westerhof is namens het Utrechtse projectbureau ORG-ID verbonden aan de ontwikkeling van gebiedsagenda’s in de Alblasserwaard (Z.-H.) en Vijfherenlanden (U.). Ook hij benadrukt het belang van een fatsoenlijke beloning. “Boeren in het gebied hebben meer een gemeenschappelijk verhaal over de toekomst dan de overheden. Als je dat verhaal gefaseerd voorziet van concrete doelen met financiering eronder, kun je met individuele boeren afspraken maken.”

Niet schrijven, maar doen

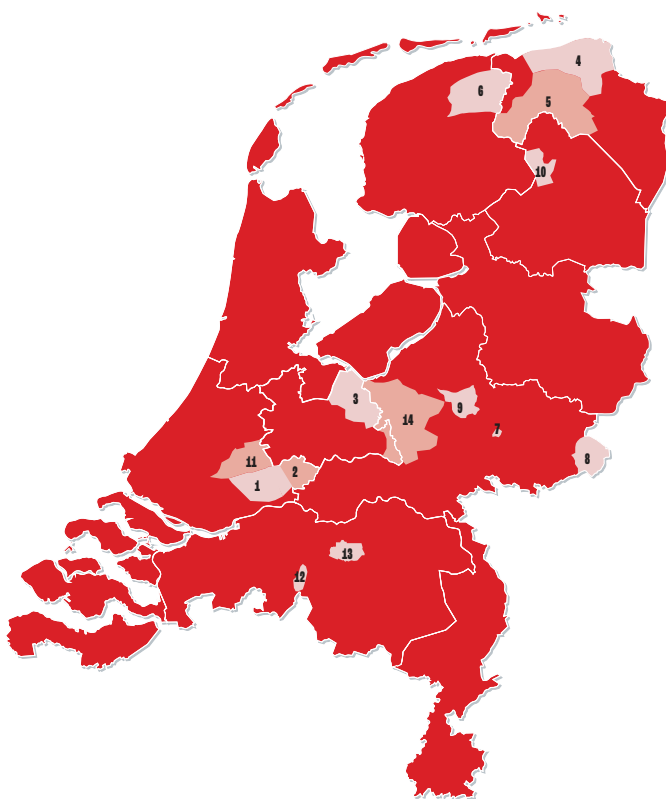
Dirk Jan Schoonman, melkveehouder in Brummen (Gld.) en voorzitter van de in maart 2024 opgerichte gebiedscoöperatie Zuidelijke IJsselvallei, heeft niet zoveel met de term gebiedsofferte. “We zijn niet bezig met hoogdravende visieontwikkeling, schrijven geen plannen tot achter de komma. We kijken gewoon: wat is er gewenst en waar kunnen we dat voor elkaar krijgen.”

In de korte tijd dat de nu vijftig leden tellende gebiedscoöperatie bestaat, heeft ze al best veel concreets in gang gezet, meent Schoonman. Zo →

↓ Koeien in de wei in Polder De Nesse in de Krimpenerwaard. In deze polder is een gebiedsplan opgesteld. **Foto:** Herbert Wiggerman

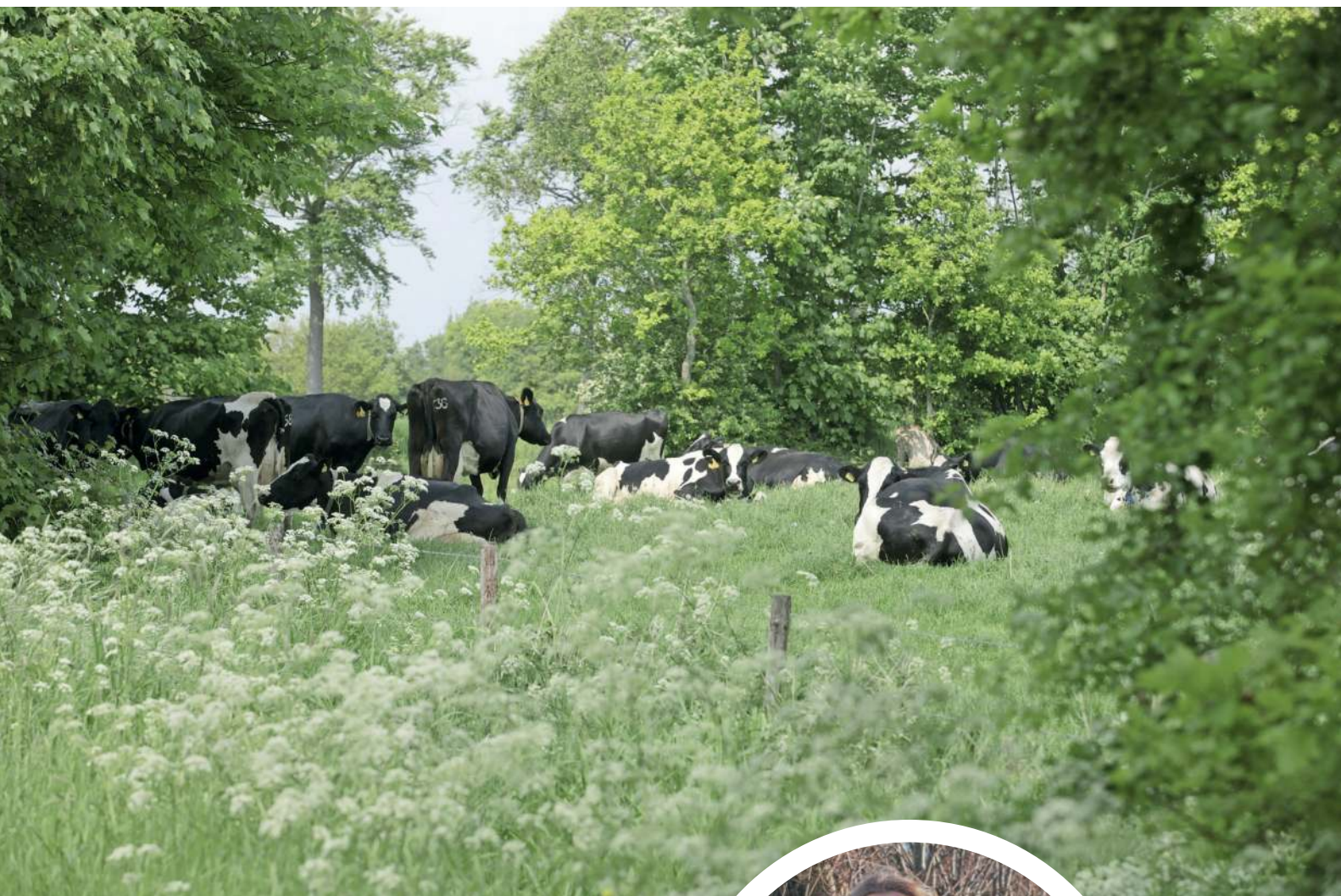
Op veel plekken slaan boeren handen ineen

Een overzicht van een aantal (maar lang niet alle!) boeren-initiatieven:

- 1. Alblasserwaard. Met de gemeente Molenlanden wordt gewerkt aan een gebiedsagenda. Met onder andere een boeren-grondbank.
- 2. Vijfherenlanden. Trekt veel op met de Alblasserwaard.
- 3. Eemvallei. Boer Jan Huijgen werkt met veertien boeren aan een ontwerp voor een regionaal voedsellandschap.
- 4, 5, 6. Collectieven Midden Groningen, Groningen West en Noordlike Fryske Wâlden presenteren op 4 februari jl. hun gebiedsoffertes bij LNVN. Een kleine 400 boeren doen mee.
- 7. Achterhoek: 't Klooster. Een kleine GLB-pilot om het Markemodel, sturingsmodel voor gebiedsaanpak, te testen.
- 8. Achterhoek: Winterswijk. De andere GLB-pilot voor het Markemodel.
- 9. Zuidelijke IJsselvallei. No-nonsense gebiedscoöperatie met ruim 50 leden.
- 10. Veenhuizen. Negen boeren in Veenhuizen (Dr.) presenteerden eind 2023 hun gebiedsaanbod.
- 11. Krimpenerwaard. 'Vooruitboeren' heet de gebiedsofferte waarin € 15 miljoen wordt gevraagd voor drie maatregelen.
- 12. Brabant: Regte Heide en Riels Laag. Eind vorig jaar is rondom dit natuurgebied een gebiedsplan gepresenteerd met onder andere ZLTO.
- 13. Brabant: Loonse en Drunense duinen. Het boerencollectief Duinboeren werkt al jaren aan gebiedsgerichte oplossingen.
- 14. Gelderland, Utrecht: regio Foodvalley. Het vorig jaar afgeronde megaproject heeft veel gebiedsoplossingen voor en met boeren opgeleverd.

‘Onze gebiedsofferte kan en moet groeien’

Het enthousiasme spat eraf bij Liesbeth de Haan. De gedreven directeur van het agrarisch collectief Boeren-natuur Groningen West struikelt soms over haar eigen woorden. Samen met het collectief Boeren-natuur Midden Groningen en de Friese vereniging Noardlike Fryske Wâlden zijn op 4 februari drie gebiedsoffertes aangeboden aan LVVN.

Wat behelst jullie gebiedsofferte?

“De basis is: je moet niet gaan zitten wachten totdat iemand zegt hoe het moet. We zijn een sector waar we trots op mogen zijn en hebben de

maatschappij veel te bieden. Hoezo zitten we steeds een beetje op te schuiven en sorry te zeggen? We kunnen oplossingen bieden voor allerlei problemen op het gebied van water, klimaat, bodem en biodiversiteit. De kern van de gebiedsofferte is: boeren bieden hun diensten aan die betaald moeten worden. En dan niet alleen een onkostenvergoeding, zoals in het ANLb, maar een redelijke vergoeding zodat het voor boeren aantrekkelijk wordt. En als niemand dat wil betalen, is het de maatschappij dus blijkbaar niets waard. En is het ook niet redelijk dat men verandering van de boeren

Liesbeth de Haan is directeur van het collectief Boeren-natuur Groningen West. De 4 februari aan LVVN gepresenteerde gebiedsofferte ziet ze als een groeimodel. Uiteindelijk moet, zo is haar visie, publiek en privaat geld bij elkaar komen in één pot: het gebiedsfonds. **Foto:** Jan Willem van Vliet

kan verwachten! Het NPLG is geploft, maar wij gaan door, want er is meer dan ooit behoefte aan iemand die concrete en realistische ideeën heeft.”

Wat bedoelt u met realistisch?

“Dat er geld voor kan komen; je aanbod moet relevant zijn als je wilt dat men gaat betalen voor wat je biedt. Waarbij

de offerte meetbaar en afrekenbaar moet zijn. Het betekent ook dat er geen zaken in staan die haaks staan op de maatschappelijke (NPLG) doelen. Want dan ben ik bang dat de rest van je offerte minder serieus wordt genomen. We willen dat de gehele gebiedsofferte betaald gaat worden. Het gaat over natuurinclusieve landbouw en dat gaat

←Coulissenlandschap in de Friese Wouden. Begin februari hebben drie samenwerkende collectieven een gebiedsofferte aangeboden aan LNV-minister Femke Wiersma. Foto: Mark Pasveer

doen 16 boeren met in totaal 1.400 hectare mee aan de extensiveringsregeling van het Rijk in Natura 2000-overgangsgebieden. En de gebiedscoöperatie is een samenwerking aangegaan met het waterschap Vallei & Veluwe, waarbij de coöperatie zorgt voor het beheer van A-watgangen. Daarbij wordt het maaisel op boerenbedrijven gecomposteerd, zodat het in het gebied ingezet kan worden voor bodemverbetering.

Betrek de burger

Geld is dus hard nodig. De drie noordelijke collectieven kloppen daarvoor nu naast bij provincie en waterschap aan bij het ministerie van LNV. Maar Jan Huijgen vindt dat vooral burgers erbij betrokken moeten worden. Zijn visie is dat een derde van de boeren zal stoppen, een derde doorgaat in wat hij noemt het klassieke model gebaseerd op schaalvergroting en technologie; en een derde wil wel een omslag maken naar een meer landschappelijke, natuurinclusieve manier van boeren, maar vraagt wel om een bestaansmodel. “Als we niks doen, houden we een derde van de boerenstand over, vanuit het klassieke model. En dan gaan het bredere, agrarische cultuurlandschap en de betekenis ervan sterk aan waarde inboeten.”

Met veertien boeren in de Eemvallei werkt Huijgen aan een nieuw ontwerp voor een regionaal voedsellandschap. “Nu komt misschien 5% van ons voedsel uit de regio en 95% van over de hele wereld. Ik zeg: ga naar 20 of 30% van het voedsel uit de eigen regio.” Dat heeft te maken met voedselzekerheid, die je volgens

‘Met alleen boeren, burgers, lokale overheden en marktpartijen worden de problemen niet opgelost’

Huijgen bij de huidige klimatologische, geopolitieke en digitale onzekerheden weer op het netvlies moet krijgen. Maar ook om ervoor te zorgen dat wat Huijgen noemt de toegevoegde waarde van het product weer op het boerenland komt, voor het bestaansmodel van de boer. Dat burgers betalen voor gezonde, regionale kwaliteitsproducten. “De sleutel ligt bij de burger. Boeren, bestuurders én burgers: samen zijn we verantwoordelijk voor ons voedsellandschap.”

Landelijke visie en strategie

Huijgen en initiatiefnemers van andere gebiedsoffertes zoeken daarvoor voortdurend naar lokale en landelijke bestuurders die daadkracht tonen. “Maar dan helpt het als een ministerie de grotere lijnen uitzet. Naast de klassieke doorontwikkeling hebben we ook een voedsellandschap-strategie nodig als tweede lijn.”

Roelof Westerhof sluit zich daarbij aan. “Wat we nodig hebben is bestuurlijke lef. Niet elke keer met een deelverhaal naar Brussel, maar met een knettergoed verhaal: zo gaan we de landbouw vormgeven. Anders blijft het modderen en knoeien. Je hebt een landelijke overheid nodig. Met alleen boeren, burgers, lokale overheden en marktpartijen worden de problemen niet opgelost.” ■

breder dan het ANLb. Onze leden moeten stappen kunnen zetten op het vlak van natuur, water, landschap, biodiversiteit. En obstakels wegnemen als het financieel niet kan of er gebrek aan kennis is.”

Wie moet de diensten betalen?

“Om te beginnen de provincies, waterschappen en het Rijk; die hebben we niet voor niets vanaf het begin erbij betrokken. Het geld zal deels komen van de € 500 miljoen extra voor het ANLb, en als Boeren Natuur Groningen West hebben we nog extra budget gekregen voor water- en klimaatbeheer. Het waterschap is bereid te betalen voor het ecologisch slootschonen.”

Om wat voor bedrag gaat het?

“In Groningen West gaat het om € 5,6 miljoen in 2025 oplopend tot ruim € 18,2

miljoen in 2030. 109 boeren hebben al aangegeven mee te willen doen in 2025. In Midden Groningen gaat het om € 12,9 miljoen in 2030. 75 boeren hebben daar al aangegeven dat ze met ruim 750 hectare mee willen doen. In de Noordelijke Fryske Wâlden gaat het om € 3,38 miljoen per jaar voor 2026 tot en met 2029 en € 1,26 miljoen in 2030. Dat is een totale financieringsbehoefte van € 14,8 miljoen. Inmiddels hebben daar 135 leden aangegeven deel te willen nemen. Voor het geld starten we bij de overheden, maar dat betekent niet dat we de rest van de wereld niet ook gaan benaderen. Daarom noem ik de gebiedsofferte ook een groeimodel dat veel groter kan en moet worden.”

Wat behelst dat groeimodel?

“Uiteindelijk zou de gebiedsofferte

moeten leiden tot een gebiedsfonds. Niet alleen gevuld met publiek geld, maar ook bijvoorbeeld het weidevogelcompensatiegeld van Tennet vanwege de plaatsing van hoogspanningsmasten. Stop dat in het hele gebied. Dan heb je het opgeteld in jaren over miljoenen euro's. Maar het is ook een plek waar mensen hun legaat in kwijt kunnen, waar het bedrijfsleven geld in kan stoppen. En als het coulisselandschap zo belangrijk is voor de gemeente Westerkwartier, wat is het ze dan waard om hieraan bij te dragen? We beginnen nu met publiek geld in plaats van eerst jaren praten. Maar ik zou het heel jammer vinden als het blijft bij het instapmodel dat we op 4 februari aanboden.”

Waarom zou een partij als bijvoorbeeld FrieslandCampina geld storten

in een gebiedsfonds?

“Wij willen onderzoeken of en hoe we dat dan zouden moeten doen. Ik schud dat niet zo uit mijn mouw. Maar ik vind het te kaal om te zeggen: dit, in samenwerking met de overheden is het dan.”

Is het doel van de gebiedsofferte om boeren perspectief te bieden?

“Elke boer moet zijn eigen perspectief bepalen. Onze taak als collectieven is dat als boeren dingen willen doen voor natuur, water, landschap of biodiversiteit ze niet tegengehouden moeten worden door allerlei belemmeringen. Waarbij geld een hele belangrijke is. Wij moeten ervoor zorgen dat er diensten zijn die goed zijn en betaald worden. Dan creëert elke boer zijn of haar eigen verdienmodel.”